

In the article modern Ukrainian researches are analysed about attitude of Konstituciynno-demokratichnoy party of Russia toward the Ukrainian question (1905–1918). The Ukrainian question in activity of the Russian cadets lights up in labours devoted political history of Ukraine of beginning of XX age, Russian revolutions, State Thoughts, First world war and Ukrainian revolution. The questions of constituting and functioning of local party committees, their representatives need in subsequent research, contacts between Ukrainians and Russian liberals in relation to national requirements.

Keywords: party, cadets, Ukrainian question, istoriopisannya.

УДК 94 (477): 314.743

Микола ГЕНИК

ОЦІНКА ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 1918–1919 рр. У ПРОЦЕСІ МІЖНАЦІОНАЛЬНОГО ПРИМИРЕННЯ

Українсько-польське примирення передбачало усунення історичних міфів і негативних стереотипів та вироблення позиції щодо спільної історії. Одною з тем, присутніх в українсько-польському діалозі, було питання українсько-польської війни 1918–1919 рр. і поразки ЗУНР. Польсько-українська війна оцінювалася як геополітична помилка Польщі, яка придушенням ЗУНР ослабила український визвольний рух, унеможливила проведення федералістського курсу Ю.Пілсудського та порушила рівновагу в Центрально-Східній Європі.

Ключові слова: українсько-польська війна, українсько-польське примирення, історичні міфи, негативні стереотипи.

Українсько-польські відносини ХХ ст. були яскравим прикладом міжнародних суперечностей у Центрально-Східній Європі (ЦСЄ), спричинених Версальською та Ялтинсько-Потсдамською конференціями. Важливим елементом міжнаціонального примирення стало подолання негативних стереотипів й історичних міфів. Одною з тем, прямо чи опосередковано присутніх в українсько-польському діалозі, було питання українсько-польської війни 1918–1919 рр. і поразки ЗУНР. Загалом розпад багатонаціональних імперій супроводжується міжнаціональними конфліктами, однак українсько-польська війна 1918–1919 рр. мала далекосяжні геополітичні наслідки для обох народів і цілого регіону ЦСЄ. Згідно з методологією З.Бжезінського, Східна Галичина в 1918–1919 рр. становила геополітичну вісь, контроль над якою здатний був змінити ситуацію на користь якоїсь із сил, що перебували в протистоянні. У двосторонніх відносинах систематичного діалогу стосовно українсько-польської війни 1918–1919 рр. не велося, дискусії відбувалися переважно як фон до аналізу інших проблем міжнаціональних відносин.

Поразка ЗУНР мала короткотривалі й довготривалі наслідки для українсько-польських відносин. У короткотривалому аспекті це було унеможливлення побудови української держави та повноцінного українсько-польського антибільшовицького союзу 1919–1920 рр. Зокрема, Ю.Пілсудський через півроку після знищення ЗУНР 15 грудня 1919 р. на переговорах з колишнім членом дипломатичної місії у Варшаві С.Витвицьким звертав увагу на негативний вплив українсько-польської конфронтації для союзу Польщі з УНР. “Недавня польсько-українська війна була така “глибока”, що зараз після неї неможливе повне порозуміння між обома народами. Тут можливе таке порозуміння тільки етапами”. Глава польської держави усвідомлював також відсутність необхідних національно свідомих ресурсів для зміцнення і розбудови української держави на Наддніпрянщині, які за інших умов могла дати ЗО УНР. “Активну політику польську в змислі польської допомоги для будови української державності, при помочи між іншими Східної Галичини уважає Пілсудський трудною <...>. Впрочім для української державної будови нема потрібних знарядів і ціла будова з того приводу буде мусіла завалити ся скорше чи пізніше з великою шкодою для Польщі і України”. С.Витвицький констатував, що

союз із Польщею приведе також до падіння популярності та впливу С.Петлюри. “Польська сторона своєю короткозорою політикою ослабила або й знівечила зовсім ту політичну вартість, яку представляв собою Петлюра <...>, обернула проти нього всю галицьку суспільність і наддніпрянську”. На основі переговорів з польським керівництвом у грудні 1919 р. С.Витвицький передбачав невдачу союзу Пiлсудський – Петлюра, оскільки “поляки самi знівечили ту силу, на яку хотiли у своєму українoфiльськiм русi спертися”¹.

У міжвоєнній Польщі до подiбного висновку приходив публiцист “Buntu Młodych” i “Polityki” Адольф Марiя Бохенський, який у 19 роздiлi своєї працi “Między Niemcami a Rosją” писав, що польсько-українська вiйна була однією з основних причин невдачi українських визвольних змагань 1918–1919 рр. Успiх української справи вимагав досягнення компромiсу з поляками в 1918 чи першій половині 1919 рр. Тобто якби українцям удалося використати на Наддніпрянщині хоча б частину сил i ресурсiв, витрачених i змарнованих у Схiдній Галичині, цього вистачило б для створення досить мiцної української держави². Очевидно, що погляди А.М.Бохенського подiляв редактор “Kultury” Єжи Гедройць. Серед копiй книг зi своєї бiблiотеки, якi Є.Гедройць вручив мені пiд час перебування в Лiтературному iнституті в 1999 р.? виявилася також “Między Niemcami a Rosją”, що демонструвало вагу, яку він надавав цій працi.

У дальшій перспективі придушення ЗУНР створило, насамперед, складний фон для українсько-польських вiдносин мiжвоєнного перiоду. Велика частина українського галицького суспiльства, вихована на легалiзмі Австро-Угорської монархiї, пiддавала сумнiву законність польської влади на захiдноукраїнських землях, установленої в результаті польсько-української вiйни 1918–1919 рр. Платформою для українсько-польської спiвпрацi в II Речiпосполитій могло стати надання українським рiонам територiальної автономiї, яку мала Галичина в складі Австрiї. Певнi зобов’язання Польщі щодо територiальної автономiї мiстилися в преамбулi рiшення Ради послiв вiд 15 березня 1923 р. Однак навiть обмежений закон про воєводське самоуправлiння, ухвалений у 1922 р. з кон’юнктурних мотивiв, не був iмплементований. Проекти територiальної автономiї висувалися польськими соцiалiстами в 1922 i 1931 рр. Поразка полiтики нормалiзацiї спричинила розробку та внесення українськими депутатами до сейму законопроєкту про автономiю Галицько-Волинської Землi (ГВЗ).

Проект конституцiйного закону про автономiю Галицько-Волинської Землi складався з 21 статтi та вносився з метою забезпечення рiвноправностi українського народу з польським (ст. 1). Територiя ГВЗ складалася зi Станиславiвського, Тернопiльського й Волинського воєводств, Львiвського воєводства (за вилученням повiтiв Кольбушова, Кросно, Ланьцут, Нiско, Пшеворськ, Жешув i Тарнув), Полiського воєводства (без повiтiв Косiв i Лунiнець), Бельсько-Подляського, Бiлгорайського, Хелмсько-Любельського, Грубешiвського, Томашiвського i Влодавського повiтiв Люблiнського воєводства, Бельського повiту Бiлостоцького воєводства й кiлькох гмiн Горлицького, Ясельського й Новосондецького повiтiв Кракiвського воєводства. Столицею автономiї передбачався Львiв (ст. 2). Урядові акти президента Польщі, якi стосувалися ГВЗ, вимагали контрасигнатури голови Ради Мiнiстрiв ГВЗ й вiдповiдного мiнiстра (ст. 4). З компетенцiї уряду ГВЗ вилучалися: “а) справи щодо вiдносин РП до iнших держав, б) справи, якi стосуються збройних сил РП, в) справи, якi стосуються бюджету РП, державних позик, державних банкiв, <...> i грошової системи”. Члени уряду ГВЗ входили до складу Ради Мiнiстрiв РП (ст. 5). Законодавчу владу здiйснював сейм ГВЗ з 5-рiчною каденцiєю (ст. 10). Передбачалася можливiсть територiального способу комплектацiї збройних сил (ст. 12). Суддi, урядовцi й учителi повиннi призначатися з вихiдцiв з ГВЗ (ст. 18). На територiї ГВЗ упроваджувалася двомовнiсть (ст. 19)³. Законопроєкт про територiальну автономiю українських етнiчних земель у складі Польщі було внесено 9 грудня 1938 р. вiд iменi 15 українських послiв сейму⁴. Маршал сейму вiдмовив у прийняттi законопроєкту, оскільки це вимагало змiн до конституцiї, що потребувало для внесення пiдписiв 52 послiв. Влaстi заборонили поширювати, популяризувати та публiчно обговорювати законопроєкт⁵.

Усвiдомлення необхідностi автономiстського розв’язання українського питання в Польщі iснувало в середовищi певного сегмента польської полiтичної елiти. Є.Гедройць стверджував, що в 1939 р. йому спiльно з П.Борковським удалося переконати керiвника Табору нацiонального об’єднання (Obozu Zjednoczenia Narodowego), вiце-маршала сейму Зигмунта Венду

в потребі надання українцям автономії. На переконання Є.Гедройця, запровадження автономії було вирішеною справою і тільки вибух Другої світової війни перешкодив її імплементації⁶.

Українсько-польська війна 1918–1919 рр. не розв'язала основоположних проблем двосторонніх стосунків, тому початок Другої світової війни на фоні зіткнення німецького й радянського тоталітаризмів спричинив відновлення міжнаціонального конфлікту в значно ширшому масштабі. Після жорстокостей українсько-польської війни 1942–1947 рр. конфронтація в Східній Галичині після розпаду Австро-Угорської монархії втратила свою гостроту. Ф.Сисин зазначав, що коли на початку ХХ ст. стереотип українця серед поляків полягав в окресленні “примітивний, крайній, темний”, рідше “кривавий”, після Другої світової війни – тільки “кривавий”⁷. Однак глибоке переосмислення двосторонніх відносин, подолання негативних стереотипів, історичних міфів і досягнення примирення вимагали повернення до аналізу подій 1918–1919 рр., коли вперше відкрито проявилися міжнаціональні суперечності й було поставлено проблему самовизначення населення західноукраїнських земель, питання кордонів і проблему Львова.

Необхідність ревізії Версальської системи й існування незалежних української і польської держав для стабільності ЦСЄ усвідомлювалося керівництвом українського визвольного руху в період Другої світової війни. Грунтуючись на історичному досвіді 1918–1919 рр., М.Полідович-Карпатський у статті “До українсько-польських стосунків” виділив кілька перешкод на шляху нормалізації польсько-українських відносин:

1. Вперте заперечування права українського народу на власну державу.
2. Намагання трактувати український нарід нездідним до власного державного життя, якому вслід за тим Польща повинна дати опіку чи його визволити.
3. Трактування українських земель як теренів своєї територіяльної і політичної експанзії.
4. Трактування української проблеми як своєї чисто внутрішньої справи”.

М.Полідович-Карпатський проводив думку, що стан двосторонніх відносин залежить від ставлення польського керівництва до українських визвольних змагань. Одночасно констатовалася взаємозалежність української й польської державності. “Коли б у висліді нинішньої світової хуртовини прийшло до відбудови Української Держави без одночасної відбудови державної незалежності Польщі, або до відбудови Польської Держави без одночасної відбудови державності України, то в одному і другому випадках треба тоді рахуватися з неминучістю короткотривалого існування відновлених державних організмів”. Спроби формування співпраці народів без України й Польщі М.Полідович-Карпатський кваліфікував ілюзією. Передумовою реалізації національно-державних прагнень обох народів він вважав припинення конфліктів. М.Полідович-Карпатський закликав шукати нових шляхів, якими обидва народи не прийшли б до катастроф, що були наслідком міжнаціональної конфронтації⁸.

Поступово усвідомлення геополітичної помилки Польщі, яка придушенням ЗУНР ослабила український визвольний рух, унеможливила проведення федералістського курсу Ю.Пілсудського та порушила рівновагу в ЦСЄ, проникає в середовище польської еміграції. З нагоди 35-ліття польсько-радянської війни й київського походу “Kultura” провела анкету серед своїх читачів, запропонувавши їм два запитання:

1. Чи вважаєте, що київський похід та його політична мета були обгрунтовані й чому?
2. Які висновки робите зі своєї оцінки того історичного епізоду?

До редакції надійшло 18 відповідей, які проаналізував Є.Стемповський. Суттю анкети, таким чином, стало питання про досяжність і бажаність для Польщі української незалежності. Противники походу писали, що він не міг дати Україні незалежності. Польсько-українські відносини на тому етапі були переобтяжені пам'яттю про вікові суспільні, релігійні й політичні конфлікти та недавньою боротьбою за Львів і поява польських військ за Збручем не могла викликати в населення ентузіазму та мобілізувати його на боротьбу за свою свободу. Український самостійницький рух найбільш розвинений був у Східній Галичині й спрямовувався проти поляків, що ускладнювало можливості співпраці. Деякі критики польсько-української співпраці 1920 р. вважали, що незалежність України вела в перспективі до втрати Польщею Східної Галичини⁹.

Проблемі польсько-українських відносин у Східній Галичині був присвячений лист Т.Сариуша-Бельського до редакції “Kultury”. Автор проаналізував деякі стереотипи у двосторонніх відносинах, сформовані на початку ХХ ст., зокрема, під час польсько-української війни 1918–1919 рр. Він заперечував тезу про вирішальний вплив дивізій Ю.Галлера на хід війни. Львів становив П’ємонт не тільки українського, але й польського відродження. Тому такою запеклою була боротьба за це місто. Незважаючи на складнощі процесу етногенезу українського народу, автор приходив до висновку про неможливість повернення назад колеса історії. “Треба визнати існування українського народу і його незалежницькі прагнення”¹⁰.

Різкі заперечення української критики викликала публікація М.Калуського про проблему Східної Галичини. На його переконання, австрійці полегшили українцям захоплення влади у Львові в листопаді 1918 р. шляхом скерування українських полків до Галичини. У відповідь Я.Савка зазначав, що українські полки в 1918 р. перебували на італійському фронті, що було наслідком інтриг поляків – членів австрійського уряду¹¹.

Увага приділялася переосмисленню результатів польсько-української війни 1918–1919 рр. Український публіцист дійшов висновку, що напад Польщі в 1918 р. на ЗУНР став причиною двостороннього конфлікту й привів до перемоги Москви. Відповідно остання підкорила собі Україну й Польщу. Тому жертви московського імперіалізму повинні відкинути історичні пересуди й домовитися між собою¹².

Радіо “Вільна Європа” намагалося об’єктивно висвітлювати події польсько-української боротьби 1918–1919 рр.¹³ Наприкінці 1969 р. польська редакція радіо “Вільна Європа” передала опис польсько-української війни 1918–1919 рр. авторства Еугеніуша Ромішевського. Його висновок зводився до кваліфікування цієї війни трагічною помилкою, яка стала причиною руйни української державності та пізнішого занепаду Польщі. Причина полягала в ілюзіях польської еліти, яка жила застарілими ідеями історичної Польщі, що мала обіймати землі Литви, Білорусії й України, не усвідомлюючи загрози з боку російського імперіалізму. У зв’язку із цим, спільний польсько-український похід на Київ не зустрів підтримки з боку українського населення¹⁴.

Для справи польсько-українського зближення велике значення мала позиція чільних представників польської еміграції. У 1973 р. у “The Ukrainian Quarterly” було опубліковано спомини колишнього в. о. делегата уряду Стефана Корбонського. Польський політик згадував свою участь в обороні Львова в січні 1919 р., коли в нього вперше виникли роздуми про конфлікт як братовбивчу війну на національно мішаній території. Автор дійшов висновку, що замість війни поляки й українці повинні були шукати якогось *modus vivendi*¹⁵.

Публіцисти й аналітики зазначали, що українсько-польська війна 1918–1919 рр. мала глибокий вплив на міжнаціональні відносини та вплинула на поразку спроби співпраці після Варшавського договору. З нагоди виголошеної 17 березня 1967 р. у Нью-Йорку доповіді професора П.Вандича “Взаємини між Польщею і Україною в 1920 р.” “Батьківщина” опублікувала уривок зі споминів Йосипа Гірняка про перебування С.Петлюри та Ю.Пілсудського у Вінниці в 1920 р. Лейтмотивом споминів галицького артиста була штучність і неприродність польсько-українського союзу після завоювання Польщею Східної Галичини¹⁶.

Об’єктом дискусій став також рівень національної свідомості українського народу й доцільність підтримки Ю.Пілсудським української держави. У “Zeszytach Historycznych” за 1972 р. було опубліковано спогади Станіслава Стемповського “Україна 1919–1920”. В одному з листів до І.Падеревського С.Стемповський виступав прихильником української державності. “Цей народ – якщо не сьогодні, то завтра – пробудиться до самостійного життя і напевно не є в інтересі Речіпосполитої Польської, ані польської людності в Україні, класти колоди на шляху цього стихійного процесу”. С.Стемповський заперечував нездатність українців до створення своєї держави й застерігав Польщу від необдуманих кроків в українському питанні. “Ця «нездібність» українська може бути безсилна супроти спокус сходу, але показувалася дуже здібною супроти поляків від часів Хмельницького починаючи аж до наших днів. Це треба пам’ятати завжди усім тим, що приготуються до мілітарної окупації України і «закладання польської адміністрації на Русі»”¹⁷.

А.Білінський негативно оцінював польсько-українську угоду 1920 р., кваліфікуючи її як реалізацію Ю.Пілсудським ягеллонської ідеї та спроби перетворення України в протекторат.

Глава польської держави, “використовуючи безнадійне становище українців, виміг на Петлюрі зречення Західної України в користь Польщі, даючи йому військову допомогу проти росіян..., але тільки до Дніпра. Пілсудський собі думав, що така Україна від Збруча по Дніпро мусить пасти в залежність від Польщі і в той спосіб буде здійснена “ягайлонська ідея”, себто ідея імперіяльної Польщі”¹⁸.

Велика дискусія стосувалася українсько-польських відносин періоду II Речіпосполитої. Основною причиною столітніх польсько-українських конфліктів Я.Савка вважав польський “Drang nach Osten”. Відповідно, загострення польсько-українських відносин міжвоєнного періоду відбулося внаслідок зради Польщею свого союзника С.Петлюри на Ризьких переговорах, невиконання міжнародного зобов’язання стосовно надання Східній Галичині автономії і відкриття українського університету, запровадження “номерус клаузус”, ліквідації українського шкільництва, переслідування церкви, колонізації, пацифікації й створення Берези Картузької¹⁹.

У рецензії на статтю Ю.Лободовського “Ущипливі завваги на українські теми” український публіцист доходив висновку, що напад Польщі в 1918 р. на Україну став причиною двостороннього конфлікту й призвів до перемоги Москви. Відповідно остання підкорила собі Україну й Польщу. Тому жертви московського імперіалізму повинні відкинути історичні пересуди й домовитися між собою²⁰.

Важливою складовою подолання історичних міфів і негативних стереотипів був ретроспективний пошук альтернативних шляхів розвитку українсько-польських відносин. Польська редакція радіо “Вільна Європа” в 1968 р. провела анкету стосовно оцінки національної політики II Речіпосполитої та можливих альтернатив. З-поміж 8 отриманих відповідей 3 були від української еміграції. Зокрема, голова Союзу українських письменників і журналістів та голова ПУТ у Лондоні К.Зеленко такою альтернативою вважав політичну і культурну автономію. На думку А.Цюлкоша, Польща повинна була наслідувати досвід Австро-Угорщини, яка забезпечила українцям усі права²¹.

Ю.Мерошевський вважав, що Друга Річпосполита повинна була надати Східній Галичині широку автономію, запровадити українську мову як офіційну поряд з польською та заснувати український університет у Львові. Це мало переконати українців, що Польща, а не Росія, трактує їх як рівнорядних партнерів у багатонаціональній Речіпосполитій і перетворити на лояльних громадян²².

Б.Михайлович виділив три основні помилки Польщі в східній політиці. Перша полягала в загарбанні Казимиром Галицького князівства, коли східні українські землі перебували в татарському ярмі. Друга – у недотриманні договорів з Б.Хмельницьким, що штовхнуло останнього на союз з Москвою, однаково шкідливий і для України, і для Польщі. Третьою помилкою став напад на Західну Україну, що дало можливість Москві завоювати Східну. “Якщо б не це, то нині ані Польща, ані Україна не мусіли б слухати московських «босів»”²³.

І.Лисяк-Рудницький кваліфікував українсько-польську війну 1918–1919 рр. як пряме продовження започаткованої у 1848 р. політичної суперечки між галицькими українцями й поляками. Він зазначав, що українсько-польський фронт не був другим у порівнянні з українсько-російським протистоянням, тому що завдяки високому рівню національної самосвідомості Галичина становила “ядро” української нації. Таким чином, захоплення Польщею Галичини означало знищення самих фундаментів, на яких могла бути побудована українська держава²⁴.

Необхідність коригування політики стосовно України усвідомлювали діячі польської опозиції. Вони розуміли, що посткомуністична Польща не повинна бути копією II Речіпосполитої, особливо в територіальному аспекті. На початку 1980-х рр. у період пошуків політичної лінії і “солідарносцьової гарячки” Польське Незалежницьке порозуміння проголосило декларацію “Польща – Україна”, яка мала величезне значення для формування проукраїнської орієнтації в середовищі польської опозиції. У декларації наголошувалося на необхідності польсько-українського примирення, якому повинно передувати взаєморозуміння, взаємоповага й праця заради кращого майбутнього шляхом відповідного виховання молодого покоління. “З польського боку це вимагатиме відмови, хоч скажімо собі щиро, відмова ця стосуватиметься передусім традиції та історичних сантиментів, а не теперішніх політичних реалій. Поляки мусять зрозуміти, що етнічно українські землі, які до 1939 р. належали до польської держави, повинні

ввійти до складу новоутвореної Української Республіки. (...) Зміна ментальності і політичної свідомості обох народів є в теперішній ситуації одним з найважливіших і найнеобхідніших для вирішення польсько-українських проблем. Здається, що необхідним є проведення чогось, що ми назвали б публічною сповіддю чи днем очищення”²⁵.

Б.Скарадзінський вірив, що настане час нормального сусідства Польщі з Україною. Принципове значення мало те, яким буде це сусідство. Він наводив історичні приклади, що розпад Австро-Угорської й Російської монархій і поява незалежних польської й української держав спричинили міжнаціональний конфлікт. “Коли Польща повернула незалежність 11 листопада 1918 року і між Віслою, Німаном, Дніпром і Дністром появилось поле вільної гри справжніх місцевих сил – запекла польсько-українська боротьба за Львів тривала вже одинадцятий день. Було б прокляттям історії, коли б вона мала механічно повторюватися”²⁶.

У 1988 р. Єжи Ястжембовський опублікував три інтерв’ю з українськими й польськими істориками в еміграції – професорами Романом Шпорлюком, Піотром Вандичем і Френком Сисиним. Розмови стосувалися багатьох стереотипів у двосторонніх відносинах: польсько-української війни 1918–1919 рр., “львівських орлят”, належності Львова й Перемишля і т. д. Р.Шпорлюк виступив з критичною оцінкою результатів польсько-української війни. Погоджуючись із раніше висловленою думкою Стефана Кеневича, він стверджував далекосяжність фатальних наслідків польсько-українського конфлікту за Львів. Перемога польських військ і повна окупація Східної Галичини унеможливили створення української держави, яка в 1919 р. мала шанси витіснити більшовиків та білогвардійців принаймні за Дніпро”²⁷.

Важливе місце в процесі подолання стереотипів та примиренні мала зустріч українських і польських парламентарів 4–5 травня 1990 р. в Яблонній під Варшавою. До учасників конференції надіслав листа Є.Гедройць, вимагаючи від обох сторін остаточного визнання існуючих кордонів, відкинення поляками федералістичних намірів і прийняття тези про незалежність України як основоположний інтерес Польщі²⁸. На конференції було обговорено переважно питання минулого двосторонніх відносин, у багатьох виступах наголошувалося на необхідності подолання стереотипів. Особливо акцентувалася увага на подіях ХХ ст., зокрема, польсько-українській війні 1918–1919 рр. Зазначалося, що знищення ЗУНР і приєднання західноукраїнських земель до Польщі мало фатальні наслідки не тільки для української державності, але й для міжнародної ситуації в Центрально-Східній Європі²⁹.

Довгий час каменем спотикання залишалася проблема відновлення польського військового меморіалу на Личаківському кладовищі у Львові. У колективній заяві представників наукової й творчої інтелігенції Львова наголошувалося на неприпустимості відновлення деяких архітектурних елементів і написів “Obrońca Lwowa”. Заяву підписали С.Хмара, С.Павлюк, Я.Дашкевич, Р.Федорів, І.Калинець, Р.Крип’якевич, Л.Крушельницька, Р.Іваничук та інші³⁰.

Я.Куронь стверджував, що в конфлікті стосовно Цвинтаря Орлят ішлося не про написи, а про те, що львівський пантеон є символом перемоги польської зброї в серці України. Він пригадував, що в Польщі немає жодного пантеону тріумфу німецької, російської чи іншої зброї. Аналогічно важко уявити подібний пантеон у Перемишлі для увічнення тріумфу української зброї. Я.Куронь оцінював війну 1918–1919 рр. як братовбивчу війну, яка стала черговим цвяхом до домовини Речіпосполитої й України, оскільки вона визначила події 1939 р. Тому він пропонував здійснити на Цвинтарі Орлят написи на двох мовах: “Героїчно полеглим в боротьбі за незалежну Польщу... Україну... в братовбивчій боротьбі”³¹. Під час зустрічі президентів у Львові було досягнуто домовленості щодо написів і заплановано відкриття цвинтаря на 1 листопада 1998 р.³²

Українсько-польський конфлікт 1918–1919 рр. відійшов на маргінес у двосторонніх відносинах і не створює негативного фону. Україна й Польща демонструють успіхи в подоланні історичних міфів і негативних стереотипів. Процеси міжнаціонального примирення лежать в основі будівництва об’єднаної Європи.

¹. Центральний державний історичний архів України, м Львів (ЦДАІЛ України), ф. 581, оп. 1, спр. 141, арк. 1–2; Витвицький С. До Світлої Делегації Української Національної Ради у Львові / С. Витвицький.

2. Bocheński A. Między Niemcami a Rosją / A. Bocheński. – Warszawa : Polityka, 1937. – S. 83–84; Zanim powstała Kultura. Antologia tekstów Adolfa Marii Bocheńskiego, poświęconych polskiej polityce wschodniej / opracował i wstępem opatrzył K. M. Ujazdowski. – Lublin : Wyd-wo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2006. – S. 27–28.
3. Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (AUJ). – B. Łepki, sygn. D-XV-7, npgn. Projekt ustawy konstytucyjnej Ziemi Halicko-Wołyńskiej.
4. AUJ. – B. Łepki, sygn. D-XV-7, nprgn. Українське Національно-Демократичне Об'єднання у Львові. До всіх повітових Народних Комітетів УНДО, Мужів Довіря Партії у Краю та Послів і Сенаторів. Львів, 14 XII 1938.
5. AUJ. – B. Łepki, sygn. D-XV-7, nprgn. Українське Національно-Демократичне Об'єднання у Львові. Обіжник ч.6. Львів, 28 XII 1938.
6. Інтерв'ю з Єжи Гедройцем. – Мазон-Ляфіт, 18 IX 1999.
7. Jastrzębowski J. Rozmowy o braciach / J. Jastrzębowski // Zeszyty Historyczne. – 1989. – № 88. – S. 18, 19.
8. Archive of Polish Underground Movement Study Trust in London (APUMSTL). – Oddział IV Sztabu Naczelnego Wódza (OIVSNW), sygn. A.3.1.1.13.2, k. 108–111. Z ukraińskiej prasy podziemnej; Archiwum Akt Nowych (AAN), Armia Krajowa (AK), sygn. 203 / XV–45, k. 1–4. Do sprawy polsko-ukraińskich stosunków; Archiwum Państwowe w Krakowie (APKr.) – Wolność i Niezawisłość (Zespół nieuporządkowany) (WiN), sygn. tymczas. 49, k. 27–29; Карпатський Л. М. До українсько-польських взаємин / Л. М. Карпатський // Ідея і Чин. – 1943. – Ч. 1 (6). – С. 7–11.
9. Hostowiec P. Wyprawa kijowska. Wyniki ankiety / P. Hostowiec // Kultura. – 1955. – № 12 (98). – S. 3–10; Les Archives de l'Institut Littéraire à Paris (AILP). Les coupures de presse (CP). – 1956. – Vol. 1; Від Польщі Ягайлонів до Польщі Пястів // Український Самостійник. – 1956. – № 4 (314). – 22 січ. – С. 6.
10. Saryusz-Bielski T. List do Redakcji / T. Saryusz-Bielski // Kultura. – 1963; AILP. – CP. – 1963. – P. 107; Saryusz-Bielski T. Polskość Lwowa Na Tle Stosunków Polsko-Ukraińskich / Tadeusz Saryusz-Bielski // Ameryka-Echo. – 1963. – 22 XII. – S. 12; AILP. – CP. – 1963. – P. 100; Saryusz-Bielski T. Polskość Lwowa / Tadeusz Saryusz-Bielski // Dziennik Chicagowski. – 1963. – 4 XII.
11. AILP. – CP. – 1975. – Vol. 1; Kałuski M. Problem wschodnio-galicyski / M. Kałuski // Tygodnik Polski (Melbourne). – 1974. – № 43. – 23 XI; Савка Я. Українці чи “русо-поляци”? / Ярослав Савка // Батьківщина (Торонто). – 1975. – 28 II. – С. 6; AILP. – CP. – 1975. – Vol. 2; Савка Я. Українці чи “русо-поляци”? (На маргінесі одної статті) / Ярослав Савка // Голос Лемківщини (Йонкерс). – 1975. – № 6 (139). – VI.
12. AILP. – CP. – 1971. – Vol. 1; (ів) Таки по-сусідському / (ів) // Гомін України. – 1971. – 26 VI. – С. 16; AAN. – Komitet ds. Radia i Telewizji, sygn. 21, nprgn. Zaremba Paweł. Stosunki polsko-ukraińskie i walka o Małopolską Wschodnią u zaraniu niepodległego bytu państwowego. Wolna Europa, 16 I 1968 r.
13. AAN. – Komitet ds. Radia i Telewizji, sygn. 21, nprgn. Zaremba Paweł. Wojna polsko-ukraińska. Wolna Europa, 23 I 1968 r.
14. AILP. – CP. – 1969. – Vol. 2; А. П. Трагічна помилка (Поляк про польсько-українську війну) / А. П. // Свобода. – 1969. – № 223. – 6 XII; AAN. – Komitet ds. Radia i Telewizji, sygn. 23, nprgn. 50-lecie wybuchu walk o Lwów. Wolna Europa, 5 XI 1968 r.
15. AILP. – CP. – 1974. – Vol. 1; Korboński S. Niepodległość Ukrainy w oczach Polaka / Stefan Korboński // Orzeł Biały. – 1973. – IX. – S. 3–4.
16. AILP. – CP. – 1967; Савойка В. Польські заливання до українців / В. Савойка // Батьківщина. – 1967. – Ч. 9 (1162). – 13 V.
17. AILP. – CP. – 1973. – Vol. 1; Пастернак Є. Поляки про українську справу / Євген Пастернак // Український Голос (Вінніпер). – 1973. – № 3. – 17 I. – С. 2.
18. AILP. – CP. – 1973. – Vol. 1; Білинський А. Дещо про польсько-українські стосунки / А. Білинський // Українське Життя (Чикаго). – 1973. – № 3 (646). – 11 II.

19. AILP. – CP. – 1975. – Vol. 2;
Савка Я. Українці чи “русо-поляци”? (На маргінесі одної статті) / Ярослав Савка // Голос Лемківщини (Йонкерс). – 1975. – № 7 (140). – VII.
20. AILP. – CP. – 1971. – Vol. 1;
(ів) Таки по-сусідському / (ів) // Гомін України. – 1971. – 26 VI. – С. 16.
21. AAN. – Komitet ds. Radia i Telewizji, sygn. 22, k. 34–36. Dyskusja okrągłego stołu na temat polityki narodowościowej państwa polskiego w okresie międzywojennym (Sprawa stosunków polsko-ukraińskich). Wolna Europa, 13 V 1968 r.
22. Mieroszewski J. Może zdarzyć się i tak... / Juliusz Mieroszewski // Kultura. – 1970. – № 4/ 271. – IV;
AILP. – CP. – 1970. – Vol. 2;
Mieroszewski J. Może zdarzyć się i tak... / Juliusz Mieroszewski // Wiadomości Polskie. – 1970. – 28 VI. – S. 5–6.
23. AILP. – CP. – 1975. – Vol. 2;
Михайлович Б. До українсько-польських розмов / Б. Михайлович // Свобода (Jersey City). – 1975. – 12 XII. – С. 2–3.
24. Rudnytsky I. L. Polish-Ukrainian Relations. The Burden of History / Ivan L. Rudnytsky // Poland and Ukraine. Past and Present / Edited by Peter J. Potichnyj. – Edmonton ; Toronto : The Canadian Institute of Ukrainian Studies, 1980. – P. 3–31;
Лисяк-Рудницький І. Польсько-українські стосунки: тягар історії // Іван Лисяк-Рудницький / Історичні есе. – Т. 1. – К. : Основи, 1994. – С. 83–84, 105;
Лисяк-Рудницький І. Польсько-українські стосунки: тягар історії // Іван Лисяк-Рудницький // Україна і Польща між минулим і майбутнім / ред. і упоряд. А. Павлишин. – Львів : Вид. центр “Фенікс”, 1991. – С. 126–159.
25. AILP. – CP. – 1991. – Vol. 3;
Kozak S. Polska a Ukraina. Drogi i bezdroża porozumienia / S. Kozak // Wiąż. – 1991. – № 11–12. – Listopad-grudzień. – S. 113.
26. Archiwum prywatne P. Kazaneckiego w Warszawie;
Podlaski K. [Skaradziński B.] Białorusini – Litwini – Ukraińcy: nasi wrogowie czy bracia? / K. Podlaski. – 2 wyd., popr. i uzup. – Warszawa : Przedświt, 1984. – S. 6.
27. Jastrzebowski J. Rozmowy o braciach / J. Jastrzebowski // Zeszyty Historyczne. – 1989. – № 88.
AILP. – CP. – 1989. – Vol. 4;
Czyj Lwów, czyj Przemyśl? // Związkowiec. – 1989. – 22.08.
28. AILP. – CP. – 1992. – Vol. 3. – K. 428;
Romanowski A. Przeciw fatalizmowi. Polska i Ukraina: przeszłość i perspektywy / A. Romanowski // Tygodnik Powszechny. – 1992. – № 28. – 12. 07. – S. 4.
29. AILP. – CP. – 1990. – Vol. 3;
Потічний П. Зустріч українських і польських парламентарів / П. Потічний // Сучасність. – 1990. – № 9. – Вересень. – С. 125–126.
30. Zakład Narodowy im. Ossolińskich (ZNiO). – Dział rękopisów (DR), akc. 115/06, npgn. Oświadczenie Okrągłego Stołu przedstawicieli nauki, społecznych, kulturowych, oświatowych organizacji i stowarzyszeń Lwowszczyzny. O uporządkowaniu polskich mogił wojskowych na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie.
31. ZNiO. – DR, akc. 115/06, npgn. Jacek Kuroń. Rozumiem gniew Ukraińców / notowała I. Chruślińska // Gazeta Wyborcza. Opinie. 22-05-02.
32. ZNiO. – DR, akc. 115/06, npgn;
R. W. Orleńskie mają się lepiej. Porozumienie w sprawie Cmentarza Orleńskich / R. W. // Życie. – 1998. – № 3 (382). – 5 I;
Młynarski J. Prezydenci we Lwowie / Janusz Młynarski // Gazeta Wyborcza. – 1998. – № 3 (2599). – 5 I. – S. 1;
Odrestraują Cmentarz Orleńskich // Życie Warszawy. – 1998. – № 3. – 5 I.
1 listopada uroczyste otwarcie zrestaurowanego Cmentarza Orleńskich // Trybuna. – 1998. – № 3 (2390). – 5 I;
Kwaśniewski na Ukrainie // Express Wieczorny. – 1998. – № 3 (15123). – 5 I;

Українсько-польське примирення передувало усуненню історических мифов и негативних стереотипов и вироботку позиції относительно общего історического прошого. Одной из тем, которые присутствовали в українсько-польськом диалогі, была проблема українсько-польськой войны 1918–1919 гг. и поражения ЗУНР. Польсько-українська война оцінювалась как геополітическая ошибка Польши, которая подавленіем ЗУНР ослабила українське освободительное движение, сделала

невозможным проведение федералистского курса Ю.Пилсудского и нарушила равновесие в Центрально-Восточной Европе.

Ключевые слова: украинско-польская война, украинско-польское примирение, исторические мифы, негативные стереотипы.

The Polish-Ukrainian reconciliation provided for elimination of historical myths and negative stereotypes and forming an attitude towards common history. The Polish-Ukrainian War of 1918 and 1919 and the defeat of the ZUNR (the West Ukrainian People's Republic) were among the topics of the Polish-Ukrainian dialogue. The Polish-Ukrainian War of 1918 and 1919 was considered to be Poland's geopolitical error since Poland weakened Ukrainian liberal movement by suppression of the ZUNR, made implementation of J. Pilsudski's federalist plan impossible and upset the balance in the East Central Europe (ECE).

Keywords: the Polish-Ukrainian War of 1918 and 1919, the Polish-Ukrainian reconciliation, historical myths, negative stereotypes.

УДК 930.2 (430) + 94 (477)

Ольга МОРОЗОВА

МОВНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ЗУНР І ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЛЬСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті автор показує роль і значення української мови для формування й розвитку держави, висвітлює досягнення польських учених щодо дослідження проблеми української мови в Україні. Автор стверджує, що мова відіграє провідну роль у формуванні й розвитку державності.

Ключові слова: українська мова, Західно-Українська Народна Республіка, історіографія.

У листопаді 2013 р. українці відмічали визначну подію – 95 років від дня проголошення Західно-Української Народної Республіки, початку боротьби за відновлення й збереження української державності на західноукраїнських землях у 1918 році. Однією з головних передумов формування ЗУНР було відродження української мови як основного засобу збереження й розвитку етносу, нації, цивілізації, розбудови державності.

З моменту відновлення формування незалежності України питання розбудови й розвитку держави, мови набувають особливої актуальності. Потребують нових підходів і детальнішого висвітлення й аналізу різноманітні аспекти українського національного відродження початку ХХ ст., є необхідним переосмислення й узагальнення історичного досвіду державотворення на українських землях.

За час, що минув з моменту вказаної події, в українській і закордонній історіографії з'явилася чимала кількість праць, присвячених становленню ЗУНР, розвитку української мови в Україні. Особливу увагу українському питанню приділяють польські вчені. У Польщі сьогодні діють спеціальні наукові інституції, що займаються дослідженням проблем Центрально-Східної Європи.

Отже, мета статті – показати роль і значення української мови для формування й розвитку держави та висвітлити досягнення польських учених у дослідженні проблеми української мови в Україні. Адже одним із найголовніших принципів цивілізаційного розвитку в модерній історії виступає мовно-культурний фактор. Ключову роль мови в утворенні локальних цивілізацій (національних держав) підтверджує абсолютне переважання в Європі країн, об'єднаних однією загальнонаціональною мовою. Із 47 європейських країн (якщо враховувати Росію, держави Закавказзя і Туреччину) своя національна мова є державною (або офіційною) у 41 країні, тобто у 85% від загальної кількості¹.

Ґрунтовно вивчає мовні проблеми сучасна українська дослідниця Лариса Масенко², яка зазначає: “Мовна ситуація впливає на стан розвитку самої країни. Народи, які вперто захищали